

Linnaseudun strategia vuosille 2023 - 2027

1. Tavoite- ja tahtotila

Johdanto

Tällä strategialla kehitetään Leader-ryhmä Linnaseudun toiminta-aluetta Hämeenlinnan seutukunnassa vuosina 2023 - 2027. Strategiaa toteutetaan pääosin Leader-rahoituksella, mutta myös muita rahoitusvälineitä hyödynnetään sen toteutuksessa. Linnaseutu toimii strategian toteutuksessa sekä rahoittajana että kehittäjänä.

Strategian ensimmäisen vaiheen palaute on huomioitu strategiaa edelleen valmisteltaessa. Toiminta-alueen analyysissä ja siitä johdetuissa kehittämistarpeissa on pureuduttu syvemmälle mm. keräämällä eri tavoin kentän ja muiden sidosryhmien näkemyksiä ja ideoita sekä myös hyödyntämällä tilastoaineistoa aiempaa systemaattisemmin. Alueen analyysistä on rakennettu looginen polku strategiaa toteuttaviin toimenpiteisiin.

Visio

Hämeenlinnan seutu on:

- haluttu asuinpaikkana,
- vahva yhteisöllisyydessä ja osallisuudessa,
- luonto- ja kulttuuriympäristöä vaaliva ja hyödyntävä sekä
- yrittäjyyteen ja kokeiluihin kannustava.

Linnaseutu alueensa kehittäjänä

Linnaseudun toiminnassa ovat kehittäjän ja rahoittajan roolit yhdistyneet siten, että kehittäjän rooliin liittyvät toimenpiteet ovat kohdistuneet eritoten kyliin ja yhdistyksiin mm. Linnaseudun omien hankkeiden kautta. Linnaseudun hallituksen työpajassa nähtiin olevan tarpeen vahvistaa ja monipuolistaa kehittäjän roolia toiminnassa. Tämä tarve kohdistuu mm. niihin synergiahyötyihin, joita saataisiin tiiviimmästä yhteistyöstä alueen kuntien ja Hämeen liiton sekä muiden kehittäjätahojen kanssa. Toinen tunnistettu kehittämisalue on strategian tavoitteiden aktiivinen eteenpäin vieminen siltä osin kuin kyseisessä aihepiirissä kehittämis-työtä koordinoiva työ on tarpeen. Painopiste B.3. on hyvä esimerkki tällaisesta tilanteesta. Myös rahoittajan rooliin liittyvä toiminnan kehittäminen on tarpeen mm. viestinnän osalta, kuten hankkeiden toteuttajille tehty kysely kertoo.

2. Strategian valmisteluprosessi

Linnaseudun strategia on valmisteltu yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa. Osin valmistelua on tehty myös yhdessä muiden Leader-ryhmien kanssa, esimerkkeinä valintakriteerit ja

oman toiminnan vaikuttavuuteen liittyvä kehittämistyö. Valmistelutyössä on käytetty monenlaisia työtapoja, kuten yleisötilaisuuksia, työpajoja ja kyselyjä. Näitä on täydentänyt tarkastelu tilasto- ja muun aluetta kuvaavan aineiston avulla. Strategian valmisteluprosessi käynnistyi vuonna 2019. Tarkempi kuvaus valmisteluprosessista on liitteessä 1.

3. Toiminta-alue

Toiminta-alue ja perustelut sille

Linnaseudun toiminta-alue käsittää Hattulan ja Janakkalan kunnat sekä Hämeenlinnan kaupungista ydinkeskustan ulkopuoliset alueet. Hämeenlinna on vuonna 2009 muodostunut kuntaliitoksen myötä Hauhosta, Hämeenlinnasta, Kalvolasta, Lammista, Rengosta ja Tuuloksesta. Koko Linnaseudun 3.045,5 km² toiminta-alueen (sisältäen myös Hämeenlinnan keskusta-alueen) asukasmäärä vuonna 2020 oli 92.468 (Lähde: Tilastokeskus). Heistä 70.218 asuu liitekartan kuvaamalla alueella, jolla Linnaseutu harjoittaa Leader-toimintaa. Toiminta-alue muodostuu aluetyypeistä K2, K3, ja M5 - M7. Leader-toiminnassa mukana olevan alueen väestön määrä muodostuu seuraavasti:

Hattula	9.314
Hämeenlinna (Leader-alue)	44.704
Janakkala	16.200
yhteensä	70.218 asukasta.

Lähteet: Tilastokeskus & Suomen Ympäristökeskus

Toiminta-alueessa on mukana Hämeenlinnan osalta myös ulompi kaupunkialue. Sen myötä kehittämistoiminnan piiriin tulee merkittäviä, laajoja käyttäjäryhmiä palvelevia luonto- ja virkistysalueita, kuten Aulanko, Ahvenisto ja Katumajärvi. Siten strategiaa ja sen tavoitteita pystytään toteuttamaan loogisena kokonaisuutena.

Linnaseudun toiminta-alueen koko sen toiminnan ajan, vuodesta 2000 alkaen, ovat muodostaneet yllä kerrotut kunnat. Linnaseutu tunnetaan alueen toimijoiden parissa ja toisaalta Linnaseudussa tunnetaan alue ja sen toimijat, joten myös uudella ohjelmakaudella tällä alueella toimiminen on perusteltua. Alueen kunnat ovat syksyllä 2020 sitoutuneet olemaan mukana ja rahoittamaan Linnaseudun toimintaa myös uudella ohjelmakaudella. Toiminnassa mukana olevat kunnat muodostavat yhden Kanta-Hämeen kolmesta seutukunnasta, joten Linnaseudun toiminta-alue on myös muutoin kuin Leader-toiminnan osalta toiminnallinen kokonaisuus.

Toiminta-alueen kuvaus ja analyysi

Linnaseudun alue sijaitsee eräässä Suomen kansallismaisemista, Vanajaveden laaksossa. Alueen maisemallisesta erityisluonteesta kertoo se, että täällä on 7 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Maisema on seurausta pitkäaikaisesta luonnon ja ihmisen rinnakkaiselosta. Täällä on ollut asutusta ja maataloutta jo esihistoriallisella ajalla. Ajallinen kerrostuneisuus, kuten keskiaikaiset harmaakivikirkot, kartanot ja linnavuoret, on siten leimallista

alueelle, kuten myös monimuotoinen luonto, jonka erikoisuuksina voi mainita esimerkiksi Vanajaveden rantojen kynäjalavat tai Evon majavat. Ahveniston ja Aulangon ulkoilu- ja luonnonsuojelualueiden ja Evon retkeilyalueen ohella alueella on myös kahdeksan virkistysaluetta. Luonnosta nauttimiseen on toteutettu runsaasti erilaisia reittejä ja muita siellä liikkumista palvelevia rakenteita, mutta paljon luonnon tarjoamia mahdollisuuksia on myös vielä hyödyntämättä. Liikuntaan ja muuhun vapaa-ajan viettoon liittyvät puitteet ovat kuitenkin alueella jo nyt erittäin hyvät.

Luonnon ja liikuntamahdollisuuksien ohella alueella on myös hyvä kulttuuripalvelujen tarjonta, esimerkkeinä Vanajaveden Opisto, Sibelius-opisto ja Hämeenlinnan Verkatehdas. Täällä on myös laajaa ja monipuolista kulttuuriharrastusta, kuten monia harrastajateattereita, tunnetuimpana niistä Pirttikosken kesäteatteri, sekä useita kuoroja ja perinteinen Naivistien näyttely litalassa.

Linnaseudun toiminta-alueen liikenteellinen sijainti on pääosin erittäin hyvä, sillä alue sijaitsee Helsinki – Tampere –kasvukäytävällä, jonka valtasuonina toimivat maan päärata ja valtatie 3. Linnaseudun alueen kautta kulkevat myös valtatiet 10 ja 12. Toiminta-alueen syrjäisimmissä osissa asuvien määrä on hyvin pieni, sillä Suomen Ympäristökeskuksen tilaston mukaan Linnaseudun alueen asukkaista 335 asuu harvaan asutulla maaseudulla ja 367 ydinmaaseudulla, eli yhteensä noin 1 % Linnaseudun toiminnan parissa olevista asuu tällaisilla alueilla.

Hämeenlinnan seutukunnan voi ajatella olevan rakenteeltaan verkosto, jossa on kolmen tasoisia solmukohtia. Hämeenlinnan keskusta edustaa ylintä solmukokoa. Muut entiset tai nykyiset kuntakeskukset sekä Tervakosken taajama ovat keskikokoisia solmuja ja alueen lähes 70 kylää edustavat pienintä solmukokoa. Kahden ylimmän tason solmukohdat muodostavat, kuten edellisen kappaleen harvaan asutun ja ydinmaaseudun asukasmäärästä voi päätellä, tiheän vähintään peruspalveluiden tasoisen verkoston alueelle. Toki palveluverkoston rakenteen kehitys on monien arjen palvelujen osalta pian käynnistyvän hyvinvointialueen myötä vielä hämärän peitossa.

Kun tarkastellaan Hämeenlinnan seudun väestön kehitystä ajanjaksolla 2004 – 2019, niin siinä on tapahtunut nopea muutos 2010 –luvun puolivälissä, kun kaikissa alueen kunnissa väestön määrän kasvu kääntyi sen vähenemäksi. Toki vuonna 2019 väestön määrä oli yhä vuoden 2004 määrää suurempi, mutta suunta oli kuitenkin selkeä. Edellä kerrottu ei kerro koko kuvaa väestön kehityksestä, sillä alueen sisällä sen eri osissa on ollut isoja eroja. Esimerkiksi useimmissa Linnaseudun alueen kylissä väestön määrä on vähentynyt vuodesta 2005 vuoteen 2019 (Lähteet: Tilastokeskus & SYKE / Kylien ja pienkylien asukasmäärän kehitys Kanta-Hämeessä vuosina 2005-2019). Mutta osassa kylistä kehityksen suunta on ollut toisenlainen, ja se on ollut sitä valikoivasti. Merkittävästi (yli 20 %) tällä ajanjaksolla asukasmääräänsä lisänneet kylät sijaitsevat nykyisten tai entisten kuntakeskusten tai Tervakosken taajaman lähistöllä. Siten vastaavanlainen keskittyvä kehitys kuin on tapahtunut koko maan tasolla, on tapahtunut myös yksittäisten kuntien sisällä, kun taajamat ja niiden läheiset kylät ovat lisänneet asukasluokuaan, mutta taajamista etäämmällä sijaitsevat kylät ovat menettäneet asukkaitaan.

Viime vuosina luonnollinen väestönkehitys alueella on ollut epäedullista, koska syntyvyys on alentunut, mutta kuolevuus on pysynyt vakaana. Esimerkiksi vuonna 2020 Hattulassa kuolleita oli 32 enemmän kuin syntyneitä, Hämeenlinnassa vastaava luku oli 226 ja Janakkalassa 80 (Lähde: Tilastokeskus / kuntien avainluvut). Siten muuttoliikkeen rooli väestönkehityksessä on korostunut ja jatkossa se korostuu entisestään. Tilastojen ja ennusteiden perusteella voi sanoa, että MDI:n määrittelemä demografinen neloskierre kuvaa hyvin väestönkehitystä myös Linnaseudun alueella. Sen mukaan:

- * syntyvyys alenee ja lasten määrä vähenee,
- * työikäisen väestön määrä vähenee,
- * iäkkäiden, erityisesti yli 75 –vuotiaiden, määrä kasvaa paljon ja
- * muuttoliike on keskittävää, polarisoivaa ja valikoivaa ja vieraskielisen väestön määrä muuttajien joukossa kasvaa.

Ulkomaalaistaustaisten asukkaiden osuus alueen koko väestöstä on melko pieni, sillä Hattulassa heitä vuonna 2019 oli 2,0 %, Hämeenlinnassa 5,2 % ja Janakkalassa 2,9 % (Lähde: Tilastokeskus). Hämeen Setlementin toiminnassa eri muotoinen monikulttuurisuustyö on merkittävässä roolissa, joten maahanmuuttajien tarpeita alueen toiminnoissa huomioidaan.

Alueella vakituiseen asuvien ohella pitää huomioida myös suuri vapaa-ajanasukkaiden joukko. Täällä on noin 12.500 vapaa-ajanasuntoa, mikä on merkittävä osuus alueen koko asuntokannasta. Alueen vapaa-ajanasunnoista noin 2/3 on Hämeenlinnassa (Lähde: Tilastokeskus). Vapaa-ajanasukkailla on moninaisia vaikutuksia alueen elinvoimaan. Heitä voi ajatella myös potentiaalisina alueen uusina vakituksina asukkaina, varsinkin kun alueen kunnat suhtautuvat aiempaa myönteisemmin vapaa-ajanasuntojen muuttamiseen vakituksiksi asunnoiksi. Myös korona-ajan myötä kasvanut vapaa-ajanasuntojen lisääntynyt käyttö korostaa vapaa-ajanasuntojen merkitystä.

Linnaseudun alueella työikäisten osuus väestössä on hieman alempi kuin Suomessa keskimäärin, kuten alla oleva taulukko ja myös huoltosuhde (kaikissa alueen kunnissa 69, kun koko maassa se on keskimäärin 62 – Lähde: Tilastokeskus) kertovat. Tätä asiaa selittää ennen muuta yli 64 –vuotiaiden osuus väestöstä, kuten taulukosta 1. käy ilmi.

Taulukko 1. Ikärakenne Linnaseudun alueen kunnissa ja koko Suomessa v. 2020

	Hattula	Hämeenlinna	Janakkala	koko Suomi
0-14 v.	17,4 %	14,5 %	16,2 %	15,6 %
15-64 v.	59,3 %	59,3 %	59,0 %	61,7 %
65 v. -	23,3 %	26,2 %	24,8 %	22,7 %

Lähde: Tilastokeskus

Sekä Tilastokeskuksen että MDI:n väestöennusteiden perusteella lähimmän kahden vuosikymmenen aikana Linnaseudun alueen väestön määrä olisi vähenemässä. Eniten vähentymistä tapahtuisi Hattulassa. MDI on tehnyt kolme eri skenaariota sen perusteella, millaisia ihmisten asumiseen liittyvät valinnat ovat tulevana vuosina. Nämä skenaariot ovat: perusennuste, hajautumisen (korona-ajan mukainen väestönkehitys) ja kaupungistumisen skenaario (korona-ajan jälkeen paluu entiseen). Skenaarioiden erilaisista lähtöoletuksista riippumatta

väestön väheneminen näyttäisi olevan edessä, mikäli alueella ei toimita aktiivisesti toisenlaisen kehityksen edistämiseksi. Lisäksi on syytä huomioida se, että ennusteen mukaan työikäisen väestön määrä vähenee enemmän kuin väestön kokonaismäärä, joten aleneva kehitys jatkuisi myös vuoden 2040 jälkeen.

Taulukko 2. Väestöennuste vuoteen 2040

	Hattula	Hämeenlinna	Janakkala
perusennuste	- 15,5 %	- 2,3 %	- 5,7 %
hajautumisen skenaario	- 12,8 %	- 1,0 %	- 5,2 %
kaupungistumisen skenaario	- 14,6 %	- 3,7 %	- 8,2 %

Lähde: MDI:n väestöennuste 2020-2040

Väestöennusteeseen reagoimista haittaa se, että mm. etätyön tekemisen kannalta tärkeiden tietoliikenneyhteyksien tilanne ei ole kovin hyvä. Traficomien vuoden 2020 lopusta olevien tietojen mukaan vähintään 100 mbit kiinteiden laajakaistayhteyksien peitto oli Linnaseudun alueella koko valtakunnan tasoa (65 %) alempi: Hattulassa 38 %, Hämeenlinnassa 63 % (maaseutualueilla on oletettavasti tätä koko kuntaa koskevaa osuutta alhaisempi peitto) ja Janakkalassa 54 % talouksista asuu tällaisella alueella. Mobiiliyhteyksien varassa olevilla alueilla yhteyksien laatu vaihtelee hyvin paljon. Esimerkiksi Hattulassa tasaisessa maastossa sijaitsevassa Merven kylässä mobiiliyhteydet toimivat hyvin, mutta sen vieressä mäkisessä Tenholan kylässä yhteydet ovat osassa kylää erittäin huonot. Kiinteillä laajakaistayhteyksillä on Suomessa ja Ruotsissa tehdyissä tutkimuksissa (mm. Lehtonen / Luke 2016) osoitettu olevan merkittäviä positiivisia vaikutuksia alueiden kehitykseen, joten kyseessä on alueen kannalta tärkeä kehittämiskohde.

Väestönkehityksen ohella toinen tulevaisuuteen liittyvä haaste on entisestään kasvava keskinäisriippuvuus. TEM:n tuoreen tulevaisuudenkuvia käsittelevän raportin perusteella voi ajatella, että alueella on iso rooli omaan tulevaisuuteensa liittyen, mutta siinä asiassa lähtökohdat ovat hyvin paljon kiinni mm. siitä, miten hyvin Suomi (tai Eurooppa ylipäänsä) pärjää kansainvälisessä kilpailussa. Siten Suomesta täytyy löytyä maailmanluokan osaamiskeskittymiä, jotka verkostoituvat globaaliin talouteen ja toisaalta alueen, vaikkapa Linnaseudun alueen, pitää löytää roolinsa osana tätä kokonaisuutta. Ja tällöin osaaminen ja osaajat ovat avainroolissa.

Alueen asukkaiden koulutustaso on melko hyvä, kun vertailukohteena käytetään koko valtakunnan tilannetta. Vuonna 2018 korkea-asteen tutkinnon suorittaneita ja toisaalta vain perusasteen suorittaneita oli:

	korkea-aste	vain perusaste
Hattula	18,1 %	25,1 %
Hämeenlinna (koko kunta)	20,3 %	26,7 %
Janakkala	14,7 %	29,2 %
koko Suomi	22,5 %	26,7 %

Lähde: MDI:n kuntakortit

Alueen kuntien kesken koulutusasteessa on jonkin verran eroja. Hämeenlinnan osalta täytyy huomioida se, että mukana edellä olevissa luvuissa on myös kaupungin ydinkeskusta. Edellä olevissa luvuissa huomiota kiinnittää se, että toisen asteen koulutuksen tai erikoisammattitutkinnon suorittaneita alueen väestöstä on enemmän kuin koko maassa. Tämä asia muodostaa hyvän lähtökohdan elinkeinotoiminnan kehittämistyölle. Koulutukseen liittyvää haastetta on toki siinä, että yliopistokoulutusta alueella ei ole tarjolla, joten huomattava osa nuorista joutuu siirtymään alueelta pois opintojen vuoksi. Toki hyvät liikenneyhteydet helpottavat omalta kotiseudulta käsin tapahtuvaa opiskelua esimerkiksi Helsingissä tai Tampereella.

Alueella on Helsingin yliopiston Lammin biologisen aseman ja HAMK:n Evon ja Lepaan yksiköiden myötä vahvaa luontoon ja biotalouteen liittyvää osaamista ja koulutusta. Näiden asioiden merkitys korostuu aiempaan nähden, kun korona-ajan myötä paikallisten resurssien ja maailmantilanteen epävakaisuuden vuoksi myös huoltovarmuuden merkitys kasvaa.

Tilastokeskuksen vuodelta 2019 olevien tietojen perustella Hattulan ja Hämeenlinnan (koko kunnan alue) elinkeinorakenne vastaa hyvin tarkoin koko Suomen elinkeinorakennetta. Janakkalassa on jalostuksen työpaikkoja selkeästi koko maan tasoa enemmän ja vastaavasti palvelujen työpaikkojen osuus on huomattavasti alle koko maan keskiarvon. Tätä eroa ainakin osittain selittää se, että Hattulassa on iso varuskunta ja Hämeenlinnassa on paljon hallinnon ja koulutuksen työpaikkoja. Näiden elinkeinorakenteen erojen voi ajatella selittävän myös näiden kuntien välisiä eroja väestön koulutusrakenteessa.

Taulukko 3. Elinkeinorakenne Linnaseudun alueella v. 2019

	alkutuotanto/jalostus		palvelut
Hattula	4,2 %	18,6 %	74,9 %
Hämeenlinna	2,6 %	20,7 %	75,3 %
Janakkala	4,3 %	31,0 %	63,0 %
koko Suomi	2,7 %	20,7 %	75,1 %

Lähde: Tilastokeskus

Hämeenlinnan seutukunnassa toimii noin 11.400 yritystä (Hattulassa 1.200, Hämeenlinnassa 8.200 ja Janakkalassa 2.000). Väkilukuun suhteutettuna yritysten määrä on alueen kunnissa samalla tasolla. Työpaikkaomavaraisuus on Hattulassa 66,4 %, Hämeenlinnassa 101,5 % ja Janakkalassa 74,1 %. Alueelta ja myös sen sisällä tapahtuu paljon pendelöintiä. Hyvät liikenneyhteydet mahdollistavat työssä käymisen myös hieman etäämmällä, mm. Helsingissä ja Tampereella. Hämeen liiton tilastojen mukaan pendelöinti on Kanta-Hämeessä Manner-Suomen maakunnista kaikkein yleisintä ja asukkaiden kodin ja työpaikan välimatkat ovat keskimäärin pisimmät koko Suomessa.

Kanta-Hämeen maakuntastrategian mukaan maakunnassa julkisen sektorin työpaikkojen osuus on melko korkea. Linnaseudun alueella tämä koskee Hattulaa ja Hämeenlinnaa. Tällä asialla on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia työpaikkakehitykseen. Julkisen sektorin työpaikat eivät laskusuhdanteessa ole niin nopeasti uhattuina kuin yksityisen sektorin työpaikat, mutta toisaalta ne eivät myöskään takaa toipumista tai pidemmän aikavälin uu-

distumista. Tämän jälkimmäisen asian voi ajatella aikanaan vaikuttavan jossain määrin alueen toipumiseen koronasta sekä sen jälkeiseen osin muuttuneeseen toimintaympäristöön sopeutumiseen.

Hämeenlinnan seudun työllisyysaste vuonna 2019 oli 73 %, joka on koko Suomen korkeimpia. Työttömyyden ja sen osana nuorisotyöttömyyden osalta tilanne ei ole aivan näin hyvä. Hattulassa työttömien määrä ja myös nuorten osuus työttömistä ovat selkeästi pienempiä kuin Kanta-Hämeessä tai koko Suomessa keskimäärin, kuten taulukosta 4 havaitaan. Janakkalassa nämä luvut ovat melko lähellä Kanta-Hämeen ja myös koko maan tasoa. Hämeenlinnassa sekä työttömien määrä että nuorten osuus heistä ylittävät varsinkin työttömien määrän osalta em. vertailukohteet.

Taulukko 4. Työttömien osuus työvoimasta keskimäärin sekä nuorten osuus työttömistä vuonna 2021

	Työttömiä keskimäärin työvoimasta	Nuorten osuus työttömistä
Hattula	7,4 %	7,9 %
Hämeenlinna	12,0 %	12,6 %
Janakkala	9,5 %	10,8 %
Kanta-Häme	9,0 %	12,1 %
koko Suomi	11,4 %	11,8 %

Lähde: TEM / työnvälitystilasto

Yhdistysten suuri määrä ja niiden aktiivinen toiminta ovat alueelle leimallisia asioita, sillä Linnaseudun alueella toimii yli 1700 yhdistystä (Hattulassa 135, Hämeenlinnassa 1366 ja Janakkalassa 228). Niiden toiminta-alueet vaihtelevat yhdestä kylästä koko maakunnan alueen käsittäviin. Yhdistysten ohella kylät ovat alueella merkittävässä roolissa, sillä niitä on lähes 70. Kylät ja yhdistykset ovat koko Linnaseudun toiminnan ajan olleet sille tärkeitä yhteistyökumppaneita ja myös sen itse toteuttaman kehittämistyön kohteina.

Alueen kunnissa yhteistyötä kylien ja yhdistysten kanssa on viime vuosina kehitetty mm. osallistuvan budjetoinnin ja kumppanuuspöytätoiminnan avulla. Nämä yhteydet huomioidaan myös aiempaa vahvemmin myös kuntien uusissa strategioissa ja monissa kuntien konkreettisissa toiminnoissa, kuten yhdistysavustuksia kehittämällä ja maaseutuasutusta edistävillä toimenpiteillä.

Vaikka alueella onkin luontokohteiden ohella mm. Hämeen linna ja kesäisin esimerkiksi Puuhamaa ja Naivistit litalassa -näyttely, voi sanoa, että matkailun osalta alueelta puuttuu vetovoimainen keihäänkärki. Toisaalta ihmisten korona-aikana muuttuneet matkustustottumukset saattavat jatkossakin vähentää tämän asian merkitystä.

MDI:n tekemän kuntien aluekehityksen kokonaisindeksin perusteella alueen kuntien kehitysdynamiikkaa kuvaavat pisteet ovat melko hyvät (Hattulassa ja Janakkalassa 1119 ja Hämeenlinnassa 1205, kun maksimipistemäärä on 1700). Lähtökohdat alueen kehitystyölle ovat siten melko hyvät.

Aluekuvauksen voi tiivistää alla olevaksi SWOT-analyysiksi:

vahvuudet, paikallisesti parasta

- hyvä liikenteellinen sijainti
- aktiiviset kylät ja yhdistykset
- luonto ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet
- historia ja kulttuuriperintö
- yhdistysten ja kuntien hyvä yhteistyö
- vapaa-ajanasutus
- asukkaiden hyvä koulutustaso, erityisesti toisen asteen koulutuksen saaneiden osuus
- luontoon ja biotalouteen liittyvä osaaminen

heikkoudet, petrattaviin potkua

- epäedullinen luontainen väestönkehitys
- tietoliikenneyhteyksien tila
- yhdistysaktiivien löytäminen myös jatkossa
- matkailusta keihäänkärki puuttuu
- nuorten tavoittaminen mukaan toimintoihin
- yliopistokoulutuksen puute alueella

mahdollisuudet, puhtia polkimiin

- korona-ajan jälkeinen vahvemman paikallisuuden uusi normaali
- digitalisaatio etäisyyksien supistajana
- väestön ikääntymisen luomat palvelujen kysynnän työllisyysvaikutukset

uhat, päin puskien

- globaalit uhat: pandemiat, ilmastonmuutos ja yleinen turvallisuustilanne
- ihmisten sitoutumisen tavan muutos
- kasvava keskinäisriippuvuus

SWOT –analyysissä esille nousevat mahdollisuudet ja uhat kohtaavat alueemme tavalla tai toisella, mutta ainakin osittain meistä riippuu, miten se tapahtuu. Voi esimerkiksi perustellusti olettaa, että korona-aikana oppimistamme paikallisuutta korostavista palveluiden käytöstä, työtavoista ja muista toimintamalleista ainakin osa jää elämään myös korona-ajan jälkeen. Mutta toimistamme riippuu se, miten otamme niistä hyödyn irti. Digitalisaation tarjoamista mahdollisuuksista paras hyöty saadaan irti, mikäli tietoliikenneyhteyksien laatua pystytään kehittämään nykyisestä. Väestön ikääntyminen näkyy mm. sote-palvelujen kustannusten nousuna ja yhdistysten kokemina haasteina, mutta toisaalta samalla syntyy myös uutta palvelujen kysyntää ja siten mahdollisuuksia uuteen yritystoimintaan ja työllisyyteen.

Globaalit uhkat ovat osin isoja, ennalta arvaamattomia mustia joutsenia, kuten esimerkiksi pandemiat tai konfliktit. Mutta osin ne ovat myös jo etukäteen nähtävissä mahdollisina ja myös todennäköisinä kehityskulkuina, kuten ilmastonmuutos. Niihin varautumisessa eräs kehitettävä asia on kolmannen sektorin ja muun kansalaisyhteiskunnan systemaattinen varautuminen, kuten mm. arjen turvallisuustyö. Kasvavan keskinäisriippuvuuden myötä kohtaamme tulevaisuuden itsemme ohella myös aiempaa enemmän osana isompaa kokonaisuutta, osana Suomea ja myös osana Eurooppaa, ja siten olemme osin myös riippuvaisia näiden isompien kokonaisuuksien kyvystä hyödyntää erilaisia mahdollisuuksia. Paikallisten toimintapuitteiden, kuten väestön ikääntymisen, ohella myös yleisempi ihmisen ja yhteiskunnan muutos vaikuttaa meihin. Esimerkiksi ihmisten yhä projektinosaisempi sitoutumisen tapa haastaa yhdistyksiä muuttamaan toimintatapojaan.

4. Kehittämistarpeet

Ennusteiden kertoma epäedullinen väestönkehitys on muuttoliikkeen osalta yksi kehittämistyön pääkysymyksistä. Esiin nostetut alueen vahvuudet, kuten liikenteellinen sijainti, vapaa-ajanasuntojen suuri määrä ja mahdollisuudeksi nähtävä korona-ajan myötä vahvistunut paikallisuus tarjoavat eväitä tarvittaville kehittämistoimenpiteille, jotta muuttoliikkeen avulla kyetään kompensoimaan negatiivista luonnollista väestönkehitystä. Tässä asiassa onnistuminen edellyttää monipuolisten asumisvaihtoehtojen tarjoamista. Tietoliikenneyhteyksien tila rajoittaa näiden toimenpiteiden toteutusta, kuten yleisemminkin digitalisaation tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämistä. Siksi myös niiden kehittäminen pitää ottaa tässä yhteydessä kehittämistyön kohteeksi.

Kylät ja yhdistykset, ja niiden myötä yhteisöllisyys, ovat pitkään olleet tärkeä osa Linnaseudun toimintaa mm. useiden tähän aihepiiriin liittyvien omien hankkeiden vuoksi. Sote-uudistuksen myötä odotettavissa oleva vahvistuva kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyö entistään lisää yhdistystoiminnan merkitystä. Samalla täytyy huomioida myös yhdistysten kokemat haasteet, jotka liittyvät ennen muuta aktiivisten toimijoiden löytämiseen myös jatkossa väestön ikääntyessä ja ihmisten sitoutumisen tavan muuttuessa yhä enemmän projektinomaiseksi. Siksi myös yhdistystoiminnan toimintatapojen uudistaminen on tarpeen ottaa kehittämistyön kohteeksi. Uutena yhteisöllisenä avauksena on kansalaislähtöisen kehittämissuunnitelman tekeminen Hämeenlinnan keskusta-alueelle.

Korona-ajan myötä paikallisuus on noussut rooliin, jota sillä ei ole ollut pitkään aikaan. Lähi-ruoka, -matkailu, maaseutuasuminen ja etätö ovat mm. tämän ajan ilmiöitä. Perustellusti voi olettaa, että ainakin osin nämä muutokset jäävät elämään myös korona-ajan jälkeen. Nämä muutokset sekä alueen monimuotoinen luonto ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet tarjoavat hyviä lähtökohtia asumisen ohella myös yritystoiminnan kehittämiseen. Myös paikallisuuden tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämisen näkökulmasta tietoliikenneyhteyksien kehittäminen on tärkeä asia. Toinen paikallisuuteen liittyvä kehittämiskohde on yritysten yhteistyön lisääminen mm. yritysryhmän kehittämishankkeiden avulla. Uutena avauksena paikallisuuden hyödyntämisessä Linnaseudun yritystoiminnan kehittämistyössä on Kuha-Suomen kala-Leader. Sen kahdeksan Leader-ryhmän alueet käsittävän Järvestä lautaselle –kalatalousstrategian keihäänkärkinä ovat lähikalan käytön, kaupallisen kalastuksen ja kalastusmatkailun edistäminen.

Ympäristö on hyvin monimuotoinen asia alueen kehittämistyössä. Se on tällöin tärkeä niin itsenään, ilmastonmuutoksen torjunnassa, virkistykseen lähteenä kuin myös yritystoiminnan lähtökohtana. Koska ympäristöön liittyy monenlaisia rooleja ja odotuksia, osittain ristikkäisiäkin, ja sen parissa toimii hyvin monenlaisia toimijoita, koordinaation merkitys ympäristöön liittyvässä kehittämistyössä korostuu.

Nuorten tavoittamisen haaste, neljännen sektorin kasvava rooli ja yhteiskunnan yhä nopea-tempoisemmat liikkeet edellyttävät etsimään uusia ratkaisuja nopealla rytmillä. Siksi toimitaan tarvitaan mukaan myös kokeiluja. Huomiota pitää siten korostetustikin kiinnittää tulevaisuuteen sekä muutostoukseen kykyyn toimia. Myös nuorten aktiivinen rooli on tällöin tärkeä asia.

5. Valitut kehittämisen painopisteet

SWOT-analyysistä edellä johdetut viisi asiakokonaisuutta ovat niitä, joihin on sekä syytä tarttua kehittämistoimenpiteiden avulla että niissä vaikutusten aikaan saaminen on Linnaseudun strategian avulla mahdollista. Ne otetaan strategian painopisteiksi.

Tätä strategiaa tulee täydentämään Kanta-Hämeen kaupunkien kansalaislähtöisen kehittämisen suunnitelma. Se tehdään EMO ry:n ja LounaPlussa ry:n kanssa Forssaan, Hämeenlinnaan ja Riihimäelle. Hämeenlinnassa se kattaa ne alueet kaupungista, joilla Leader-toiminta ei ole mahdollista. Tämä suunnitelma pyritään saamaan valmiiksi vuoden 2022 loppuun mennessä. Linnaseutu toimii suunnitteluprosessin vastuutahona.

Kunkin painopisteen tai sen alakohdan yhteydessä on kuvattu sitä toteutettavia kehittämistoimenpiteitä, määritelty niille tavoite tai kaksi sekä muutamia seurattavia mittareita. Mittareita määriteltäessä ajatuksena on ollut vaikuttavuusketju. Mittarit mittaavat pääosin ketjun alkupään asioita, panoksia ja tuotoksia. Koska vaikuttavuutta on kehittämistyössä tarpeen tunnistaa jo nopeammin kuin sen useita vuosia kestävä syntyprosessi mahdollistaisi, varsinkin tavanomaista lyhyemmän ohjelmakauden ollessa kyseessä, vaikuttavuuteen on pitänyt ottaa toisenlainen lähestymistapa. Tällöin hyödynnetään käytännön kokemukseen pohjautuvaa tietoa siitä, että tietty panos tai tuotos tuottaa ajan myötä kehittämistyöllä tietyn laista tavoiteltua vaikuttavuutta, ja siten kehittämistyössä edetään kohti määriteltyjä tavoitteita.

A. Elinvoimaa ylläpitävä väestönkehitys

Tämän painopisteen yhteydessä tehdään toimenpiteitä, joiden avulla pystytään lisäämään alueelle muutttoa ja sinne kotiutumista sekä vähentämään alueelta poismuutttoa. Uudet asukkaat ovat välttämättömiä alueen väestönkehityksen kannalta, mutta myös muulla tavoin tärkeitä alueen elinvoiman kannalta. Alueelle muuttavien myötä sinne tulee uusia ajatuksia ja kehitystä eteenpäin vievää uutta pohinää.

Väestönkehitykseen liittyvät tavoitteet edellyttävät monipuolisia toimenpiteitä. Ensinnäkin hyvien tulosten aikaan saaminen edellyttää, että tarjolla pitää olla monenlaisia asumisratkaisuja, koska ihmisten tarpeet ja myös mahdollisuudet (mm. taloudelliset) vaihtelevat hyvin paljon. Toisekseen asumista tukevien palveluiden ja puitteiden, kuten liikenne- ja tietoliikenneyhteyksien, pitää olla kunnossa. Tietoliikenneyhteyksien merkittävän rooli ja toisaalta niihin liittyvien kehittämistarpeiden vuoksi ne otetaan erityisen huomion kohteeksi kehittämistyössä.

A.1. Asumisen monimuotoisuus

Mm. Hämeen Kylien uusiin asumismuotoihin liittyvän hankkeen yhteydessä on käynyt ilmi, että kylissä tarpeen ovat monenlaiset asumisvaihtoehdot. Esimerkiksi vuokrattavat omakotitalot ovat monen kyliin muutttoa pohtivan haaveissa. Kylissä on paljon tyhjää tai vähäisellä käytöllä olevaa rakennuskantaa, joka voisi auttaa tässä asiassa. Myös mm. yhteisölliseen asumiseen, hyvin pieniin omakotitaloihin ja harrastusta, esimerkiksi ratsastusta, tai yritystoi-

mintaa mahdollistaviin isolla tontilla varustettuihin omakotitaloihin on ilmennyt kiinnostusta. Tällainen monimuotoinen asumisvaihtoehtojen tarjonta edellyttää kylissä mm. aktiivista tarjonnan kartoitus- ja markkinointityötä sekä myös kokeiluja.

Eräs asumisen monimuotoisuuteen liittyvä kehittämismahdollisuus on teemoitettu asuminen. Useissa alueen kylissä on jokin omanlaisensa vahvuus, josta voi luoda kylälle oman brändin. Esimerkiksi kulttuuri litalassa tai puutarhaoppilaitos Lepaalla ovat kyseisten kylien omaleimaisia vahvuuksia, joita kannattaa hyödyntää asumiseen liittyvässä kehittämistyössä.

Asumista ei kehitetä erillisenä asiana, vaan yhdessä asumiseen liittyvien palvelujen ja liikuttamisen kanssa. Siellä missä on vielä kyläkouluja, kylän ja koulun yhteistyö on tärkeä kehittämiskohde. Siitä onkin alueella jo useita hyviä esimerkkejä.

Tavoitteet: Alueella on tarjolla kattavasti erilaisiin tarpeisiin ja elämäntilanteisiin sopivia asumisvaihtoehtoja. Kylät toimivat aktiivisesti asukashankinnassa ja sitä palvelevissa kehittämistoimenpiteissä.

Mittarit

- * toteutetaan 5 maaseutuasumiseen liittyvää kokeilua (osa näistä toteutetaan muulla kuin Leader-rahoituksella)

- * tehdään 5:ssä kylässä tyhjien ja vajaakäyttöisten asuinkiinteistöjen ja uusien rakennuspaikkojen kartoitus, johon liittyy myös niiden markkinointitoimenpiteitä

A.2. Tietoliikenneyhteydet kuntoon

Tietoliikenneyhteydet ovat koko ajan yhä isommassa roolissa mm. työn tekemisessä ja palveluiden käytössä. Siksi niitä on tarpeen huomioida erikseen asumiseen liittyviä palveluja kehitettäessä. Korona-ajan myötä muuttuneet ihmisten työskentelyn ja vapaa-ajan käytön tavat korostavat tämän asian merkitystä. Linnaseudun alueen tietoliikenneyhteyksien tilanne, mm. kiinteiden laajakaistayhteyksien alhainen peitto ja mobiiliyhteyksien suuresti vaihteleva laatu, edellyttävät kehittämistoimenpiteitä.

Tietoliikenneyhteyksien rakentaminen on niin kallista, että Linnaseudun rahkeet eivät siihen riitä, vaan Linnaseudun rooli on omimmillaan rakentamista edeltävissä vaiheissa, kuten alueen asukkaiden ja muiden toimijoiden yhteistyön organisoimisessa ja kiinteän laajakaistan rakentamisessa tarvittavien suunnitelmien teossa. Koska ei ole realistista, että koko alue saadaan katettua kiinteillä laajakaistayhteyksillä tämän ohjelmakauden aikana, on tarpeen tehdä myös sellaisia kehittämistoimenpiteitä, joilla parannetaan muilla tavoin toteutettujen tietoliikenneyhteyksien toimivuutta.

Tavoite: Koko alueella on asumisen ja työskentelyn edellyttämät riittävän laadukkaat tietoliikenneyhteydet.

Mittarit:

- * tehdään 3 kiinteiden laajakaistayhteyksien toteuttamisessa tarvittavaa suunnitelmaa

- * toteutetaan 2 hanketta, joilla konkreettisesti parannetaan tietoliikenneyhteyksien laatua

- * kiinteä vähintään 100 mbit laajakaista kattaa vähintään 65 % alueen kotitalouksista

B. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden voima

Yhteisöllisyyden vahvistumisen vuoksi tarpeen ovat tilat ja tilanteet, joissa kohdataan muita ihmisiä. Siksi mm. kylätalot, erilaiset harrastustilat ja tapahtumat sekä niissä tapahtuvat kohtaamiset ovat tärkeitä, kuten myös niihin liittyvä yhdessä tekeminen, talkoot. Näin yhteisöllisyys, mutta myös osallisuus ja hyvinvointi vahvistuvat.

Nuorten kohdalla heidän kokemansa osallisuus itsessään on tärkeä asia, mutta sillä on merkitystä myös mm. siksi, että hyvät muistot omasta kotiseudusta saattavat ratkaisevalla tavalla vaikuttaa pysyvämpää asuinpaikkaa mietittäessä opintojen ja muualla tapahtuvan ”kannusten” hankinnan jälkeen. Alueen väestönkehityksen ja elinvoiman näkökulmasta tämä on tärkeä asia.

B.1. Kohtaamisen tilat ja tilanteet

Yhteisöllisyyden vahvistumiselle sekä tehtävän kehittämistyön tulos että yhteinen taival sitä kohti ovat tärkeitä. Siksi on tarpeen edistää yhteisöllisten kokoontumis- ja harrastustilojen rakentamista ja kunnostamista, kuten myös uusien tapahtumien käynnistämistä ja olemassa olevien kehittämistä. Tällaisissa kehittämistoimenpiteissä tehdään lähes aina paljon talkoita, joten niiden sivutuotteena vahvistuu myös yhteisöllisyys. Alueen yhdistykset ovat kautta vuosien aktiivisesti hakeneet rahoitusta tällaisille hankkeille, joten alueen toimijat ovat kokeneet ne tärkeiksi.

Kylien nykyisten asukkaiden elämänlaadun ja viihtyvyyden ohella kohtaamisen tilat ja tilanteet ovat tärkeitä myös uusien asukkaiden ja kylien markkinoinnin näkökulmasta. Aktiivinen ja elinvoimainen kylä on myös houkutteleva.

Tavoite: Asukkaiden kokema yhteisöllisyys vahvistuu kohtaamisiin tarjolla olevien tilojen ja tilanteiden kehittyessä sekä kehittämistyön yhteydessä tehtävän talkootyön avulla.

Mittarit:

- * hankkeissa rakennetaan tai kunnostetaan 20 yhteisöllistä kokoontumistilaa tai harrastuspaikkaa
- * hankkeissa käynnistetään uusia tai kehitetään jo olemassa olevia tapahtumia yhteensä 8 kappaletta
- * hankkeissa tehdään talkootyötä yhteensä 30000 tuntia

B.2. Nuoret osana yhteisöä

Nuorten huomioiminen kehittämistyössä on korona-ajan jälkeen vielä tärkeämpää kuin muulloin, koska korona on vaikuttanut erityisen paljon heidän elämäänsä. Nuorten kokema osallisuus THL:n osallisuusindikaattorin perusteella on jonkin verran aikuisväestön kokemaa osallisuutta alemmalla tasolla. Esimerkiksi Hattulassa vuonna 2021 tehdyissä mittauksissa nuorten (yläasteella ja lukiossa) osallisuusindikaattorin pistemäärä oli 70 ja aikuisväestöllä pistemäärä oli 77 (maksimipistemäärä on 100).

Edellä oleva kohtaamisen tilat ja tilanteet –teema liittyy vahvasti myös nuoria, sillä heille tehdyn kyselyn esiin nostamat kehittämistarpeet liittyvät kokoontumiseen ja yhdessä tekemiseen sekä niihin liittyviin tiloihin. Myös heidän kohdallaan toimijuus kehittämistyössä,

osallisuus, on tärkeä asia, joten nuoriin kohdistuvissa kehittämistoimenpiteissä heillä itsellään pitää olla aktiivinen rooli.

Tavoite: Nuorten kokema osallisuus sekä siihen vaikuttavat olosuhteet kehittyvät.

Mittarit:

- * toteutetaan 8 kappaletta nuorten arkeen vaikuttavia hankkeita, joiden ideoinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa nuorilla itsellään on aktiivinen rooli
- * nuorten kokema osallisuus saavuttaa kaikissa alueen kunnissa THL:n osallisuusindikaattorin mukaan 75 pisteen tason ainakin kahdessa ohjelmakauden aikana kouluterveyskyselyn yhteydessä tehtävästä kolmesta mittauksesta (v. 2023, 2025 & 2027)

B.3. Vahvistuva toimijuus

Yhdistysaktiivien löytymisen myös jatkossa ja sen myötä yhdistystoiminnan elinvoiman haasteet edellyttävät kehittämistoimenpiteitä. Tällaisia kehittämistoimenpiteitä ovat mm. yhdistysten yhteistyön lisääminen ja toimintojen organisoiminen uudella tavalla. Toimintojen uudelleen organisoimista toteutetaan mm. strategiatyön avulla sekä hyödyntämällä Yhdistyslakiin tehtäviä kevennyksiä ja neljännen sektorin toimintaa.

Yhdistysten ohella toiminnan kehittäminen systemaattisemmaksi on tarpeen myös kylissä. Kyläsuunnitteluprosessi on keino viedä tätä asiaa eteenpäin. Siinä yhteydessä myös kehitetään kyläsuunnitteluprosessia liittämällä siihen mukaan älykkäät kylät -strategian elementtejä. Yleisen turvallisuustilanteen muutoksen vuoksi erilaisiin poikkeustilanteisiin varautumisen ja myös kolmannen sektorin merkitys siinä työssä on kasvanut. Siksi kylien turvallisuussuunnitelmat ja muut turvallisuutta ja varautumista edistävät toimenpiteet ovat eräs rahoituksen kohde.

Tavoitteet: Väestön ikääntymisestä ja ihmisten sitoutumisen tavan muutoksesta huolimatta yhteisöllisen toiminnan vahva vire säilyy sen uudistumisen avulla. Kylissä tehdään aktiivisesti turvallisuutta ja poikkeusoloihin varautumista edistävää työtä.

Mittarit:

- * 6:ssa hankkeessa toteutetaan tai kokeillaan uusia ratkaisuja organisoida yhdistys- tai muuta yhteisöllistä toimintaa
- * tehdään 6 yhdistysstrategiaa
- * tehdään 12 kyläsuunnitelmaa tai kylän turvallisuussuunnitelmaa
- * yhteisöllisten hankkeiden toteuttajina on 40 eri yhdistystä

C. Paikallisuus, yhteistyö ja uudistuminen yritystoiminnan kehittämisen lähtökohtina

Yritystoimintaa kehitettäessä painotetaan kolmea teemaa. Korona-ajan myötä vahvistunut paikallisuus, joka on ilmennyt mm. lähiruoan ja –matkailun yhteydessä, on niistä yksi. Tähän teemaan liittyy myös Järvestä lautaselle –kalatalousstrategia. Toinen teemoista on yritysten keskinäisen yhteistyön vahvistaminen. Tässä työssä välineenä hyödynnetään erityisesti yrittäjäryhmän kehittämishanketta. Kolmas valittu teema on uudistuminen, kuten yritysten uudet tuotteet ja palvelut, uudet tavat toimia sekä tuotantovälineistön uudistaminen.

Kehittämistyön vaikuttavuuden vuoksi yritystukia rahoitettaessa painotetaan yrityksen polun avaintilanteita. Tällaisia ovat alkava yritystoiminta sekä yritysten toiminnan teknisiä tai kapasiteettiin liittyviä ”pullonkauloja” poistavat täsmäinvestoinnit.

Tavoitteet: Luodaan uutta ja kehitetään olemassa olevaa yritystoimintaa paikallisuuden, yritysten yhteistyön ja yritystoiminnan uudistumisen avulla. Edesautetaan uuden yritystoiminnan syntymistä ja olemassa olevan yritystoiminnan suunnitelmallista kehittymistä.

Mittarit:

- * uusia yrityksiä synty 20 kappaletta
- * uusia työpaikkoja syntyy 25 henkilötyövuoden edestä
- * yritysryhmähankkeita toteutetaan 6 kappaletta

D. Luontoa hoitaen ja hyödyntäen

Kuten alueen analyysistä käy ilmi, Linnaseudun alueella ei ole yhtä tai muutamaa yksittäistä isoa, vetovoimaista luontokohdetta, vaan iso joukko pienempiä käyttäjämääriä palvelevia luontokohteita. Toki Evon retkeilyalueen statuksen muuttuminen voi muuttaa tätä tilannetta. Tätä luontokohteiden moninaisuutta voi pitää vahvuutena, sillä sen myötä luonnon hyödyntäminen mm. matkailussa ja vapaa-ajanaktiviteeteissä voidaan tehdä kestävästi, kun toisaalta käyttöä saadaan hajautettua useaan eri kohteeseen ja toisaalta luontokohteita on lähellä jokaista luontoon haluavaa, joten myös liikkumista luonnon pariin saadaan minimoitua.

Tämän painopisteen yhteydessä tehtävä kehittämistyö on hyvin monimuotoista, koska mukana on sekä luontoa hoitavia että sitä hyödyntäviä toimenpiteitä. Ne sisältävät mm. retkeilyreittien rakentamista ja kunnostusta, vesistöjen hoitosuunnitelmia ja erilaisia matkailua palvelevia kehittämistoimenpiteitä. Kaikkia näitä rahoitettavia toimenpiteitä yhdistää se, että ne pohjautuvat luontoon ja sen kestävään käyttöön.

Tavoite: Lähiluontoa hyödynnetään vapaa-ajanharrastuksissa ja yritystoiminnassa aiempaa enemmän ja samalla ympäristön tila kohenee asukkaiden toteuttamien kehittämistoimenpiteiden myötä.

Mittarit:

- * toteutetaan ympäristö- ja ilmastotoimia 10 kpl
- * toteutetaan 10 retkeilyreitin rakentamista tai kunnostustyötä tai muuta luonnon virkistyskäyttöä edistävää toimenpidettä
- * toteutetaan 6 hanketta tai yritystukitoimenpidettä, joissa luontoa hyödynnetään kestävästi matkailussa tai muussa elinkeinotoiminnassa

E. Askelia tulevaisuuteen

Entistä nopeammin muuttuvassa toimintaympäristössä toimittaessa kehittämistyössä tarvitaan tulevaisuussuuntautunutta ja ennakkoluulotonta asennetta etsiä uusia ratkaisuja sekä

nopeaa ja joustavaa reagointia muutokseen. Siksi tarpeen on uudistaa työtapoja mm. kokeilujen avulla.

Tulevaisuussuuntautuneisuutta on myös se, että vahvistetaan nuorten roolia kehittäjinä. Siten osallisuuden vahvistumisen ohella nuorten aktiivinen rooli kehittämistyössä palvelee myös kehittämistyötä tekevien joukon vahvistumista ja kehittämistyön sisällöllisiä tarpeita tuomalla siihen mukaan uusia näkökulmia.

E.1 Kokeillen kohti uutta

Muutoksen nopeatempoisuudesta johtuen moniin kehittämistarpeisiin on syytä tarttua normaalia hankeprosessia nopeammin. Siksi ratkaisuja on syytä etsiä myös kokeilujen avulla. Kokeiluihin liitetään mukaan analyysi, jotta niistä saadaan irti muutakin kuin vain tieto siitä, onnistuiko kokeilu vai ei. Siten kokeilulla pitää olla selkeä kysymys tai selvitettävä asia, johon kokeilulla haetaan vastausta tai ratkaisua. Linnaseudun rooli on kokeiluissa ratkaisevan tärkeä sekä viemällä eteenpäin kokeiluja toimintatapana että osin myös toimimalla itse kokeilujen toteuttajana.

Tavoite: Nopeatempoisiin kehittämishaasteisiin tartutaan ripeästi.

Mittari:

* toteutetaan 8 kokeilua

E.2. Nuorten toimijuus

Nuorten vahvempi rooli kehittämistyössä edellyttää, että käytössä on välineitä, jotka ovat heille räätälöityjä. Tällaista välinettä, nuoriso-Leaderiä, on valmisteltu yhdessä Pirkan Helmen kanssa. Paitsi että se on tavanomaista hanketta nopeatempoisempi ja kevyemmin hallinnoitu, se on ennen muuta väline, joka mahdollistaa erilaisten vapaamuotoisten nuorten ryhmien toimimisen kehittämistyön toteuttajina. Siten tapahtuva aktivoitumis- ja oppimisprosessi on tällä toiminnalla tavoiteltava vaikutus.

Tavoite: Nuoret aktivoituvat ja oppivat kehittämistyön tekijöiksi.

Mittari:

* nuorten itsensä suunnittelemia ja toteuttamia nuoriso-Leader -toimenpiteitä toteutetaan 20 kappaletta

Strategiatason tavoite

* palvelujen kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä kohdistuu kaikkiin Linnaseudun toiminta-alueen asukkaisiin. Siten parantuneista palveluista hyötyvän maaseutuväestön osuus alueen vakituisista asukkaista on 100 %. Heidän lisäksi niistä hyötyvät myös alueen vapaa-ajanasukkaat.

6. Rahoitussuunnitelma

Toimintaa toteutetaan vuosina 2023-2027 alla olevalla kustannusarvion mukaan:

A. Leader-toiminta

EU	1.236.250 €
valtio	1.063.750 €
alueen kunnat	575.000 €
julkinen rahoitus yhteensä	2.875.000 €
yksityinen rahoitus	1.548.077 €
rahoitus yhteensä	4.423.077 €

B. Muu kehittämistoiminta kuin Leader

• nuoriso-Leader	20.000 €
• kaupunkikehittäminen, Hämeenlinna	250.000 €
• oma kehittämistoiminta	100.000 €
muu kehittämistoiminta yhteensä	370.000 €

Suunnitelma Leader-rahoituksen jakaumaksi paikallisten kehittämisstrategiaa toteuttavien toimien painopisteille:

A. Elinvoimaa ylläpitävä väestönkehitys	n. 20 %	431.250 €
B. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden voima	n. 35 %	755.000 €
C. Paikallisuus, yhteistyö ja uudistuminen yritys-toiminnan kehittämisen lähtökohtina	n. 25 %	539.000 €
D. Luontoa hoitaen ja hyödyntäen	n. 15 %	323.500 €
E. Askelia tulevaisuuteen (Leader-toiminnan osuus)	n. 5 %	107.500 €
paikalliset kehittämistoimet yhteensä		2.156.250 €

Toimintarahan määrä on 718.750 €.

7. Toimeenpanon kuvaus

Hallinto

Vuonna 2020 hanketoteuttajille suunnatun kyselyn perusteella Linnaseudun toimintaan hankeprosessin eri vaiheissa oltiin pääsääntöisesti hyvin tyytyväisiä. Siten hanketoteuttajan silmin tarkastellen toimintojen kehittämisessä tarpeen on lähinnä vain prosessin hienosäätö. Kyselyn avulla ei toki esiin noussut se hankeprosessiin liittyvä asia, johon erityisesti on syytä tarttua, nimittäin pienen organisaation haavoittuvuus. Pirkan Helmen kanssa tehtävä yhteistyö, mm. yhdessä laadittava toimintatapakäsikirja, auttaa riskien hallintaan liittyvissä asioissa.

Edellä mainitun kyselyn perusteella Linnaseudun toiminnan kehittämistarpeet liittyvät sen näkyvyyteen ja tiedotukseen toiminta-alueellaan sekä toimijoiden aktivointiin. Linnaseudulta odotetaan siten aktiivisempaa toimijuutta.

Linnaseutu on toiminut Leader-ryhmänä vuodesta 2001, joten sen osaaminen kehittämis-tehtävässään perustuu kokemukseen, ammattitaitoon, verkostoihin ja oman alueen tunte-mukseen. Toiminta pyörii kolmen työntekijän (2,5 htv) voimin: toiminnanjohtaja, talouspää-likkö ja koordinaattori. Tämä kokeneiden työntekijöiden henkilöresurssi, toimintaan moti-voitunut hallitus sekä nyt toimintatapakäsikirjaksi jalostettu laatukäsikirja mahdollistavat Leader-toiminnan ammattimaisen toteutuksen. Toimintatapakäsikirjalla on useita rooleja, sillä toiminnan laadun kehittämisen ja sen ylläpitämisen ohella se toimii myös hallituksen ja työntekijöiden perehdytyksen sekä riskien hallinnan välineenä.

Linnaseutu ry:n juridinen muoto on rekisteröity yhdistys. Hallituksen kolmikannan mukainen rakenne ja Leader-toiminnan edellyttämä säännöllinen vaihtuvuus (enintään 2 kappaletta kolmen vuoden mittaisia kausia hallituksessa) on määritelty Linnaseudun säännöissä. Sään-nöissä on määritelty myös se, että hallituksen jäsenille valitaan henkilökohtaiset varajäse-net. Sääntöjen mukaan Linnaseudun toiminta on kaikille avointa. Toiminnan laajapohjaisuu-desta ja avoimuudesta kertovat esimerkiksi se, että vuonna 2020 oman paikallistoiminnan kehittämishankkeen tapahtumissa oli lähes 5000 osallistujaa ja Linnaseudun koko toimin-tansa aikana rahoittamalla hieman yli 400 hankkeella on ollut liki 300 eri toteuttajaa.

Toiminnallinen yhteistyö

Toiminnallista yhteistyötä on kehitetty Pirkan Helmen ja Linnaseudun kesken vuodesta 2020 alkaen. Yhteistyön tavoitteina ovat resurssitehokkuuden, käytössä olevan osaamispääoman ja riskien hallinnan vahvistaminen. Tämä yhteistyö myös mahdollistaa paikallisen kehittämis-tyon laadun kehittämisen kummankin ryhmän alueella.

Leader-toiminnassa ohjelmakaudella 2023–2027 käytännön yhteistyötä Pirkan Helmen ja Linnaseudun kesken on sovittu tehtävän viestinnässä, nuoriin, ympäristö- ja yritysryhmä-hankkeisiin ja kansainväliseen yhteistyöhön liittyvissä aktivointitoimissa, hanketoimijoiden koulutus- ja neuvontapalveluiden tuottamisessa, taloushallinnossa sekä henkilöstön ja halli-tusten osaamisen ja ammattitaidon kehittämisessä.

Leader-toiminnan ohella Linnaseutu ja Pirkan Helmi tekevät yhteistyöstä tuottamalla yh-dessä EUROPE DIRECT Häme & Pirkanmaan EU-tietopistepalveluita Euroopan komissiolle ja toimimalla osana Kuha-Suomen kalatalousryhmää.

Kehittämismvälineet, ”työkalupakki”

Linnaseudun käyttämä työkalupakki voidaan nähdä portaikkona, jonka toiminta-ajatuksena on strategian toteuttamisen ohella myös sen avulla kehittäjäksi rohkaistumisesta sekä kehit-tymisestä kehittäjänä. Siten tämä portaikko myös tukee painopisteen B.3. Vahvistuva toimi-juus toteutusta. Työkalupakin muodostavat:

1. Nuoriso-Leader

Nuoriso-Leader on nuorten kohdalla portaikon ensimmäinen askelma. Toteutettavan kehittämistoimenpiteen kustannukset ovat 100 – 1.000 euroa. Tämä tukimuoto ra-hoitetaan alueen omin varoin.

2. Pienhankkeet ja yritystuot (pl. investointituki)

Nämä kehittämisvälineet toimivat nuoriso-Leaderin ohella kehittäjän portaikon ensimmäisenä askelmana. Kuten nuoriso-Leaderin kohdalla, myös näissä tukimuodoissa olennaista on potentiaalisten hakijoiden tavoittaminen.

3. Muut Leaderin rahoitusvälineet: kehittämistuet ja yrityksen investointituki
Näiden välineiden avulla on tarkoitus saavuttaa pääosa tämän strategian tavoitteista, joten erityishuomiota näiden hakemusten yhteydessä kiinnitetään siihen, että vaikuttavimmat toimenpiteet valintaan rahoitettaviksi.
4. Linnaseudun oma kehittämistoiminta
Strategian kannalta tärkeitä, laajasti vaikuttavia teemoja viedään eteenpäin myös Linnaseudun omien hankkeiden ja verkostojen avulla. Toinen omien kehittämistoimenpiteiden kohde on Hämeenlinnan keskusta-alueilla toteutettava toiminta. Oman kehittämistoiminnan rahoituslähteinä ovat Leader ja muut rahoituskanavat.
5. Koulutustoiminta
Linnaseutu järjestää säännöllisesti strategiaa ja sen toteutusta tukevaa koulutusta alueen toimijoille. Koulutukset pyritään toteuttamaan yhteistyössä muiden tahojen kanssa.

Aktivointi

Potentiaalisten kehittämistoimenpiteiden toteuttajien aktivointi edellyttää heidän tavoittamistaan. Kuten seuraavaksi viestinnän yhteydessä kerrotaan, tässä onnistuminen edellyttää monikanavaista ja säännöllistä viestintää. Linnaseudun oman työn ohella tässä yhteydessä hyödynnetään myös verkostoja. Siten potentiaalisten tukia hakevien kanssa toimivilla tavoilla, mm. kunnissa ja neuvontaorganisaatioissa, pitää olla kattava tieto Linnaseudun tarjoamista mahdollisuuksista. Erityisen tärkeää tämä on aloittavien yrittäjien kohdalla, koska heitä emme tavoite minkään rekisterin tai järjestön jäsenyyden kautta. Kehittämistyöhön aktivointia toteutetaan viestinnän ohella mm. suorien yhteydenottojen ja erilaisten tilaisuuksien avulla. Myös Linnaseudun omat hankkeet auttavat tässä asiassa.

Potentiaalisten kehittäjien tavoittamisen ohella onnistuneilla hanke-esimerkeillä, vaikuttavuusviestinnällä, on suuri merkitys kehittämistyöhön aktivoitumisessa. Siksi kehittämistyön mahdollisuuksista kertomisen ohella myös kehittämistyön tuloksia nostetaan esille.

Viestintä

Linnaseudun strategiaan liittyvän viestinnän toteutuksessa huomioidaan erityisesti kaksi asiaa. Kuten mm. hankkeiden toteuttajille tehty kysely osoittaa, viestinnän pitää olla monikanavaista, jotta viesti tavoittaa kentän. Siksi viestintää tehdään hyödyntäen omia verkkosivuja, sosiaalista mediaa, uutiskirjeitä, suoria kontakteja, omia verkostoja, tilaisuuksia sekä alueen lehtiä ja muuta mediaa. Toinen viestintään vaikuttava asia on, että viesti tavoittaa vastaanottajan parhaiten silloin, kun sen sanoma on vastaanottajalle ajankohtainen. Siten esimerkiksi tarjolla olevista rahoitusmahdollisuuksista pitää kertoa montaa eri kanavaa pitkin ja myös koko ajan.

Toteutuksen avaintekijät

Strategian tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta eräät asiat ja niissä onnistuminen ovat erityisen kriittisessä roolissa, siksi niihin panostetaan strategiaa toteutettaessa. Nämä nostot pohjautuvat Linnaseudun omaan analyysiin tehtyjen kyselyjen ja käytännön kehittämistyön tuottamasta tiedosta. Tällaisia avaintekijöitä ovat:

- Uudistuminen
Jotta kehittämistyö jatkossakin tehoaa, on tarpeen lähteä myös uusille ”poluille”. Tätä uudistumista tehdään usealla eri tasolla. Alueen kehittämistarpeiden analyysin myötä on kehittämistyön keskiöön noussut uusia teemoja, kuten esimerkiksi asumisen monimuotoisuus vastaamaan ennusteiden kertomaan epäedulliseen väestönkehitykseen. Käyttöön otettavien uusien välineiden, kuten nuoriso-Leaderin, avulla toimintaan saadaan mukaan uusia toimijoita, uusia näkökulmia ja siten myös uusia ideoita. Myös Hämeenlinnan keskusta-alueille kohdistuva kehittämistyö on tällainen uusi avaus. Kokeilujen avulla puolestaan pyritään uudenlaiseen ajatteluun ja toimintaan.
- Toimijoiden tavoittaminen
Linnaseudun pitää pystyä tavoittamaan strategiansa kannalta potentiaaliset kehittäjät. Edellä kerrotut viestinnän haasteet pitää tällöin huomioida. Viestinnän roolia strategian toteutuksessa korostaa se, että tällä kerralla strategian toteutusaika on tavanomaista lyhyempi. Tähän asiaan vaikuttaa myös se, että yritystukien osalta käytössä oleva välineistö painottuu aiempaa enemmän alkaviin yrityksiin, joiden tavoittamisessa on omat haasteensa. Hanketoittajille tehdyn kyselyn avulla saatiin Linnaseudun sanoman tavoittamiseen liittyvää tietoa, joten viestintää pystytään suuntaamaan aiempaa tarkemmin.
- Herkkyys reagoida muutokseen
Ohjelmakausi, tämän kertainenkin tavanomaista lyhyempänä, on pitkä, joten strategiaa tehtäessä todetut kehittämistarpeet osin muuttuvat jo strategian toteutuksen aikanakin. Tähän asiaan reagoiminen edellyttää toisaalta kykyä strategiaa tehtäessä tunnistaa kehittämistarpeita riittävän hyvin ja toisaalta kykyä tunnistaa toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia ja reagoida niihin.
- Vaikuttavat rahoitusvalinnat
Koska strategian avulla pyritään vaikuttavuuteen siinä määritellyissä kehittämistavoitteissa, rahoitettavien hankkeiden valinta on eräs toteutuksen avaintekijöistä. Tässä asiassa olemme tunnistaneet kehittämistarpeita. Siksi valintakriteerejä on kehitetty yhdessä Pirkan Helmen kanssa toisen toisiamme sparraten.
- Verkostojen hyödyntäminen
Kehittämistyössä verkostojen rooli on suuri. Verkostanalyysin sekä sen avulla strategian eri painopisteitä tarkastelemalla tunnistetaan verkostoihin liittyvät kehittämistarpeet. Tätä tarkastelua on tehty myös yhdessä Pirkan

Helmen kanssa. Verkostoon luodaan uusia yhteyksiä ja olemassa olevia vahvistetaan tuon tarkastelun pohjalta.

8. Seuranta ja arviointi

Strategian tavoitteiden toteutumista seurataan luvussa 5 määriteltyjen sekä kaikille Leader-ryhmille yhteisten mittareiden avulla. Tätä tarkastelua tehdään vuosittain vuosiraportin teon yhteydessä. Strategian tavoitteiden toteutumisen yhteydessä arvioimme myös toimintaympäristön muutoksen strategiaan kohdistamia muutostarpeita.

Strategian toteutuksen arviointia tehdään vertaissparraten Pirkan Helmen kanssa. Sitä toteutetaan yhdessä tehtävän laatutyöprosessin yhteydessä.

Liitteet

Liite 1. Strategian osallistavan valmisteluprosessin kuvaus

Liite 2. Dynaaminen verkostanalyysi

Liite 3. Hämeen ELY-keskuksen ja Linnaseudun yhteistyösopimus ja tukikelpoisen maaseutualueen kartta

Liite 4. Kuntarahasitoumukset

Liite 5. Rahoitettavien hankkeiden valintakriteerit

Liite 1. Strategian osallistavan valmisteluprosessin kuvaus

Linnaseudun strategiaa on valmisteltu yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa mm. kyselyiden, jalkautumisten ja erilaisten työpajojen avulla. Kentän toimijoiden ohella Linnaseudun hallitus on osallistunut strategian valmisteluun. Eräiltä osin valmistelua on tehty myös yhteistyössä muiden Leader-ryhmien kanssa.

Strategian valmistelutyö käynnistyi vuonna 2019 vaikuttavuussuunnittelulla. Rahoitetuille hankkeille tehtiin vuonna 2020 yhteistyössä Pirkan Helmen kanssa kysely, jossa kysyttiin alueen kehittämistarpeista, rahoituksen kohdentamisesta sekä Linnaseudun toiminnan onnistumisesta. Alueen kehittämistarpeita nousi esille myös Hämeen Kylien ja maakunnan Leader-ryhmien yhteistyönä toteuttamassa kyliin liittyvässä kyselyssä. Tämän kyselyn 575:stä vastuksesta lähes puolet tuli Linnaseudun toiminta-alueelta. Tämän kyselyn merkitystä korostaa se, että kylät ovat olleet erittäin tärkeässä roolissa Linnaseudun toiminnassa, mm. useiden kylien kehittämiseen liittyvien omien hankkeiden johdosta.

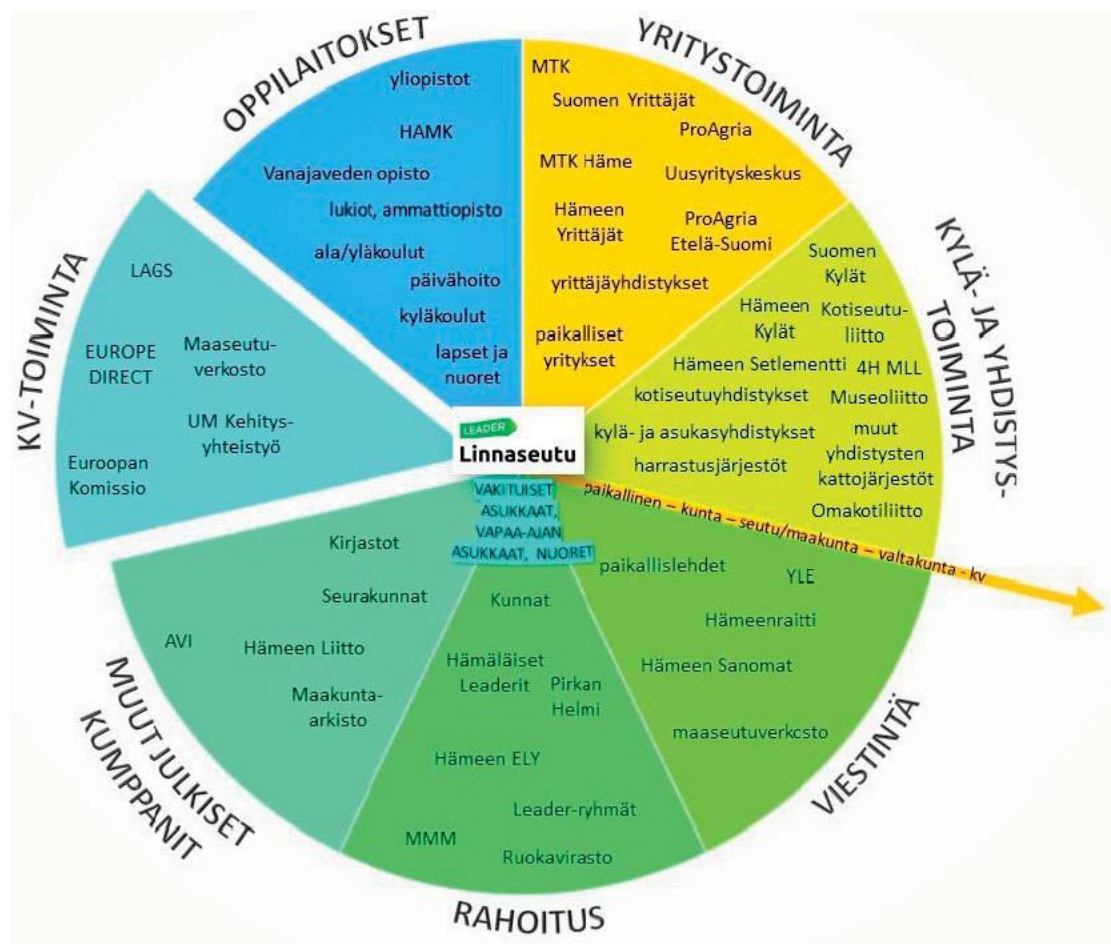
Elokuussa 2021 jalkauduttiin alueen toreille pirkanmaalaisten Leader-ryhmien kanssa yhteistyössä järjestetyssä Roadshow –kiertueessa. Kussakin Linnaseudun toiminta-alueen kunnassa järjestettiin oma tilaisuus. Osa strategian tekoon suunnitelluista muista yleisötilaisuuksista jouduttiin koronatilanteen vuoksi hoitamaan muulla tavoin.

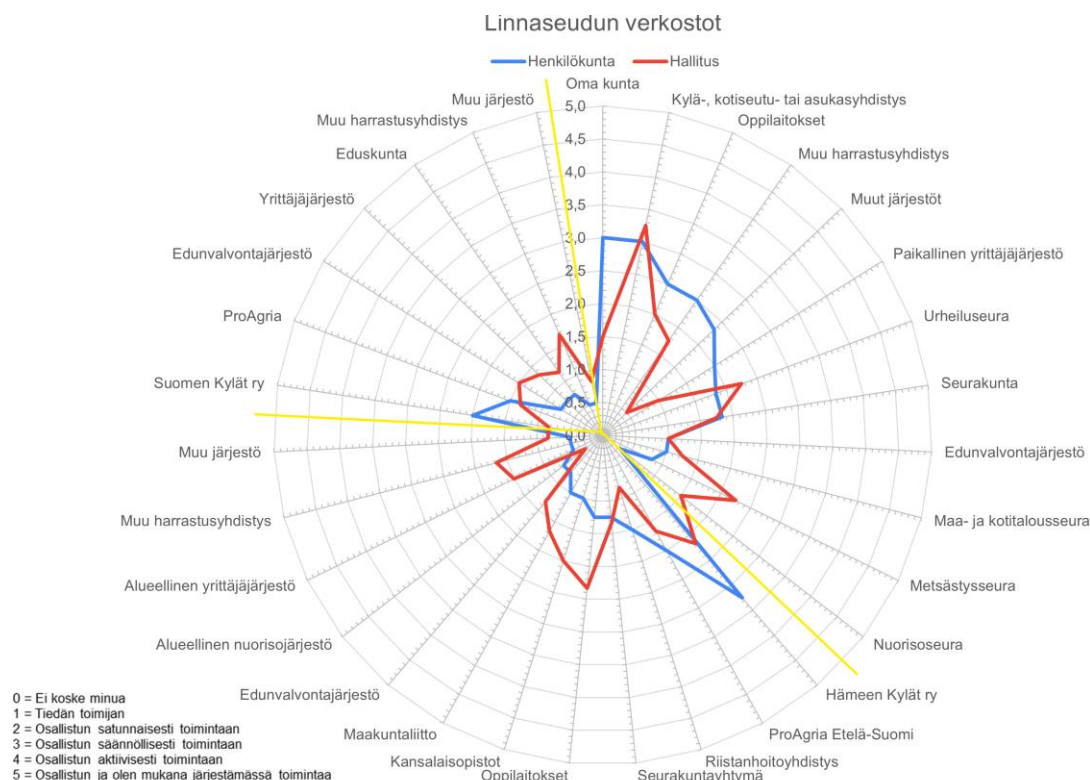
Hämeenlinnan seudun 4H-yhdistys toteutti vuonna 2022 viikoilla 7 – 16 nuorille suunnatun tämän strategian tekoon liittyvän kyselyn alueen kouluissa osana kouluilla järjestämiään tapahtumia.

Myös hämäläisten Leader-ryhmien yhteinen vaikuttavuusprosessi sekä siihen liittyvät koulutukset ja muut tapaamiset toimivat syötteinä strategiaan. Kentän toimijoiden kanssa olemme olleet vuoropuhelussa myös Hämeen maaseutusuunnitelman laadintaprosessin yhteydessä.

SWOT-analyysi ja siitä johdetut kehittämistarpeet on määritelty eri tavoin kertyneen aineiston pohjalta hallituksen kanssa mm. työpajan avulla.

Liite 2. Dynaaminen verkostoaalyysi

Linnaseudun verkostot ovat luontaisesti toiminnan myötä syntyneitä, ja siten vahvimmat yhteistyösuhteet ovat kylien, yhdistyskentän ja alueen kuntien kanssa. Verkostojen syntyä vasta johtuen kytkennät ovat erityisen vahvat juuri paikallisten toimijoiden kanssa, ja laajemmalla alueella toimivista tahoista vain Hämeen Kylät ry:n kanssa on tiiviit yhteistyösuhteet, mikä on ymmärrettävää, koska kylätoiminnalla on ollut vahva rooli koko Linnaseudun toiminnan ajan.

Verkostojen kehittämistarpeet liittyvät erityisesti kahteen asiaan. Yleisenä havaintona on se, että yhteistyön intensiteetti ei ole riittävän suuri niiden tahojen kanssa, joiden merkitys Linnaseudun toiminnan kannalta on suuri. Toinen kehittämistarve liittyy siihen, että kehittämis-toiminnan sisällön ja omien toimintatapojen muuttuessa aiempaa nähden, on tarpeen täydentää vastaavasti omia verkostoja, sillä verkostot ovat väline viedä eteenpäin strategiaa ja sen tavoitteita.

Suurin muutoksista johtuva verkostojen päivittämisen tarve liittyy Leader-tyyppisen kehittämistyön ulottamiseen Hämeenlinnan keskusta-alueelle, jossa asuu noin kolmannes Hämeenlinnan asukkaista. Tämä alue ja sen yhteisölliset toimijat ovat jääneet Linnaseudulle vieraisiksi. Näiden yhteyksien rakentaminen on tarpeen tehdä, jotta kehittämissuunnitelman tekoprosessissa ja myöhemmin sen toteutusvaiheissa onnistutaan. Suunnitelma tehdään yhteistyössä Hämeen Setlementin kanssa, koska he tuntevat Hämeenlinnan keskusta-aluetta ja sen toimijoita. Tämän yhteistyösuhteen avulla sekä suunnitteluvaiheen hyödyntämisellä myös verkostojen rakentamiseen tähän haasteeseen vastataan.

Yhteistyösuhteita pitää luoda tai vahvistaa maakunnallisten tai jopa laajemmalla alueella toimivien toimijoiden kanssa. Tässä asiassa erityiskohteena on aivan uutena toimijana hyvinvointialue. Tämän asukkaiden hyvinvoinnin ja turvallisuuden parissa toimivan organisaation toiminnassa on paljon yhtymäkohtia Linnaseudun kehittämistyöhön. Yhteistyösuhteita myös Hämeen liiton kanssa pitää vahvistaa, sillä hyvinvointialueen tavoin sen kanssa yhtymäkohtia kehittämistyön parissa on useissa eri teemoissa. Tämä yhteys on ollut satunnaista. Kolmas laajemman alueen toimijaryhmä, jonka kanssa yhteyksiä pitää tiivistää, ovat oppi- ja tutkimuslaitokset. Niiden asiantuntijuuden rooli on merkittävä eritoten maaseutuasumiseen ja luontoon liittyvissä kehittämistoimenpiteissä sekä kokeiluissa.

Luontoon hyvin monin tavoin liittyvässä painopisteessä D (luontoa hoitaen ja hyödyntäen) yhteyksiä pitää luoda monien sellaisten tahojen kanssa, joiden kanssa yhteyksiä ei ole aiemmin ollut tai ne ovat olleet hyvin niukkoja. Painopisteen monipuolinen ja samalla myös haastava suhde luontoon, sitä sekä hoitaen että hyödyntäen, haastaa myös verkostotyön toteutusta itsessään.

Linnaseutu on pitkään tehnyt mm. oman kehittämistyön merkeissä yhteistyötä kylien ja erilaisten paikallisten yhdistysten kanssa. Tiiviit yhteistyösuhteet ovat muotoutuneet pitkän käytännön yhteistyön myötä. Kylät ja yhdistykset ovat jatkossakin tärkeä osa Linnaseudun toimintaa. Tämän toimijaryhmän rooli on tärkeä painopisteen B (yhteisöllisyyden ja osallisuuden voima) toteutuksen ohella myös eritoten painopisteen A (elinvoimaa ylläpitävä väestönkehitys) toteutuksessa, joten tämän toimijaryhmän merkitys jopa korostuu aiempaan nähden. Koska yhteistyö on jo tiivistä, tarpeen on lähinnä hyvien yhteistyösuhteiden ylläpito.

Yrittäjien tavoittaminen on koettu haasteeksi, ja käytössä olevien tukimuotojen painottuessa aiempaa enemmän alkaviin yrityksiin, tämä haaste korostuu. Tämä korostaa yhteyksien vahvistamista erilaisten yrittäjien kanssa toimivien tahojen kanssa, kuten erilaiset yrityspalvelu- ja neuvontaorganisaatiot.

Strategian toteutuksessa yhteistyötä on tehty Hämeen ELY-keskuksen sekä sen alueella toimivien Leader-ryhmien kanssa. Uutena tähän liittyvänä yhteistyösuhteena on Europe Direct-tietopisteestä alkanut yhteistyö Pirkan Helmen kanssa. Siinä pyritään huomattavasti systemaattisempaan ja pidemmälle menevään yhteistyöhön kuin aiemmassa Leader-ryhmäyhteistyössä. Tällöin pyritään parempaan osaamiseen, tehokkaampaan resurssien käyttöön sekä parempaan riskien hallintaan.

Liite 3. Hämeen ELY-keskuksen ja Linnaseudun yhteistyösopimus ja tukikelpoisen maaseutualueen kartta

Liite 4. Kuntarahasitoumukset

Liite 5. Rahoitettavien hankkeiden valintakriteerit